

6. Дорошенко В. Удосконалення організаційно-економічного механізму управління розвитком системи теплостачання міста [Електронний ресурс] / В. Дорошенко // Соціально-економічні проблеми і держава. – 2012. – Вип. 1 (6). – С.48–58. – Режим доступу : <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2012/12dvvstm.pdf>.
7. Захаров О. І. Організація та управління економічною безпекою суб'єктів господарської діяльності : навч. посіб. / О. І. Захаров, П. Я. Пригунов. — К. : КНТ, 2008. – 257 с.
8. Єрохін С. А. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічний аспект) : наукова монографія / С. А. Єрохін. – К. : Вид. «Світ знань», 2002. – 528 с.
9. Козаченко А. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: монографія / А. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.
10. Нагорна І. І. Оцінка стійкості економічної безпеки промислових підприємств / І. І. Нагорна // Економічний простір. – 2008. – №19. – С.243–255.
11. Пономарьов В. П. Формування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / В. П. Пономарьов. – Луганськ, 2000. – 21 с.
12. Исаев А. А. Экономическая безопасность фирмы. Управление кризисами / А. А. Исаев // Бизнес и безопасность. – 2002. – № 2. – С. 28–30.

УДК 330.322 (477) «20»

Н.В. Саинчук, к.е.н.,

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича,
м. Чернівці

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ СКЛАДНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Анотація

У статті досліджено різні підходи до визначення факторів формування інвестиційного клімату України, що надало змогу їх згрупувати в інституційні, економічні та соціально-психологічні фактори. Також виявлені негативні риси інвестиційного клімату України: низька купівельна спроможність, недосконалість податкового, господарського та цивільного кодексів, нестабільність наявної нормативно-правової бази, нерегульованість корпоративних відносин, наявність тіньового сектора економіки, що робить неконкурентоспроможною продукцію офіційної економіки. Обґрунтовані можливі шляхи покращення інвестиційного клімату країни з метою створення ефективної системи залучення вітчизняних та іноземних інвесторів.

Ключові слова: інвестиції, іноземні інвестиції, інвестиційний клімат, інвестиційні пріоритети, інвестиційне середовище, інвестиційна політика.

Н.В. Саинчук, к.э.н.,

Черновицкий национальный университет им. Ю. Федьковича, г. Черновцы

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОГО КЛИМАТА УКРАИНЫ В СОВРЕМЕННЫХ СЛОЖНЫХ УСЛОВИЯХ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ

Аннотация

В статье исследованы различные подходы к определению факторов формирования инвестиционного климата Украины, что дало возможность их сгруппировать в институциональные, экономические и социально-психологические факторы. Также выявлены отрицательные черты инвестиционного климата Украины: низкая покупательная способность, несовершенство налогового, хозяйственного и гражданского кодексов, нестабильность имеющейся нормативно-правовой базы, неурегулированность корпоративных отношений, наличие теневого сектора экономики, что делает неконкурентоспособной продукцию

официальной экономики. Обоснованы возможные пути улучшения инвестиционного климата в стране с целью создания эффективной системы привлечения отечественных и иностранных инвесторов.

Ключевые слова: инвестиции, иностранные инвестиции, инвестиционный климат, инвестиционные приоритеты, инвестиционная среда, инвестиционная политика.

Nataliya V. Sainchuk, Candidate of Economics,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi

THEORETICAL PRINCIPLES OF UKRAINE'S INVESTMENT CLIMATE IN TODAY'S COMPLEX ECONOMIC CONDITIONS

Annotation

The article examines the different approaches to identify the factors forming the investment climate in Ukraine, which enabled them to be grouped into the institutional, economic and social-psychological factors. Also identified the negative traits of the investment climate in Ukraine : low purchasing power, inadequate tax, economic and civil codes, instability existing legal framework, the unresolved corporate relations, the presence of the shadow economy, which makes products uncompetitive formal economy. Substantiated ways to improve the investment climate in the country to establish an effective system to attract domestic and foreign investors.

Keywords: investments, foreign investments, investment climate, investment priorities, investment environment, investment policies.

Постановка проблеми. Одним із визначальних факторів, що забезпечують надходження інвестиційних ресурсів, є створення сприятливого інвестиційного клімату. Нині він набуває визначального характеру для виходу економіки з кризи та забезпечення конкурентоспроможного виробництва продукції як на внутрішньому, так і на зовнішньому продовольчих ринках.

Недосконалість законодавчої бази, відсутність чіткої системи оподаткування, координації дій органів виконавчої влади, якими регулюється інвестиційний процес, зумовили різке скорочення внутрішніх інвестиційних ресурсів та відтік капіталу за кордон.

Причинами непопулярності України для інвесторів є відсутність цільової і послідовної політики держави у сфері інвестиційної діяльності, недоліки в державному управлінні, невизначений у деяких випадках статус інвесторів, складний порядок адміністративних процедур, нерегульованість питань відповідальності учасників інвестиційних відносин, у тому числі держави. Ці чинники примушують як вітчизняних, так і іноземних інвесторів проводити обережну й очікувальну політику у сфері інвестиційної співпраці з Україною.

Всі ці чинники, які враховує інвестор, коли оцінює сприятливість умов в приймаючій країні для вкладення капіталу, характеризують інвестиційний клімат. Проблема створення сприятливого інвестиційного клімату завжди знаходилась у центрі уваги економічної думки. Це обумовлено тим, що інвестиції стосуються найглибших основ господарської діяльності, визначають процес економічного зростання загалом.

Аналіз публікацій. Питанню визначення основних проблем та пошуку шляхів залучення вітчизняних та іноземних інвестицій в економіку України сьогодні приділяється багато уваги. Серед основних наукових праць, присвячених означеній проблемі, слід відзначити вітчизняні дослідження науковців П. Борщевського, Є. Величко, М. Герасимчука, М. Дем'яненка, А. Музиченка, Л. Дейнеко, Б. Дмитрука, С. Кваші, М. Кісіля, Д. Крисанова, І. Лукінова, А. Пересади, В. Савчука та інших вчених. Серед іноземних дослідників проблем іноземного інвестування виділяють Є. Брігхема, Л. Вальраса, Л. Гітман, Д. Данінга, М. Макдермотта, М. Портера, С. Хаймера, У. Шарпа.

Аргументування актуальності. Водночас, питання створення та формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні залишаються поза увагою науковців, що й визначило актуальність дослідження.

Необхідно підкреслити, що дефініція «інвестиційний клімат» розглядається як сукупність політичних, правових, економічних та соціальних умов, що забезпечують і сприяють інвестиційній діяльності вітчизняних й іноземних інвесторів. Сприятливий інвестиційний клімат повинен забезпечити, насамперед, захист прав інвестора від інвестиційних ризиків, тобто непередбачених втрат доходу і капіталу [1, с. 82–88].

У більшості випадків фахівці та науковці пропонують інвестиційний клімат розглядати як сукупність факторів економічного, політичного, правового та соціального характеру, які бере до уваги інвестор, ухвалюючи рішення щодо здійснення інвестицій.

Сьогодні в науці не існує єдиного підходу до визначення факторів, що формують інвестиційний клімат.

Так, Т.В. Майорова вважає, що до таких факторів входять:

- рівень розвитку продуктивних сил та стан інвестиційного ринку, стан і структура виробництва, рівень розвитку робочої сили, стан ринку інвестиційних товарів та послуг тощо;

- політичні та правові чинники – створення відповідного законодавчого та нормативного поля, яке залежить від політичної волі законодавчої та виконавчої гілок влади; заходи з державної підтримки та стимулювання інвестиційної діяльності; досягнення стабільності національної грошової одиниці; валютне регулювання; забезпечення привабливості об'єктів інвестування;

- стан фінансово-кредитної системи та діяльність фінансових посередників: рівень розвитку та функціонування фінансового ринку; інвестиційна діяльність банків; інвестиційна політика НБУ;

- статус іноземного інвестора: режим іноземного інвестування; діяльність міжнародних фінансово-кредитних інституцій; наявність вільних економічних та офшорних зон;

ІНВЕСТИЦІЇ, ІННОВАЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ

- інвестиційну активність населення: відносини власності в державі; стан ринку нерухомості; стабільність національної валюти тощо [2, с. 89–93].

На думку Н.В. Спаської, фактори, що формують інвестиційний клімат, поділяються на об'єктивні та суб'єктивні. До першої групи належать фактори, які не залежать від діяльності держави та підприємства, – це стихійні лиха, фінансова криза в одній із країн світових лідерів, що торкається інтересів інших країн; до другої групи належать фактори, які залежать від держави та підприємств [3, с. 8–13].

С.В. Ледяєва стверджує, що основним фактором, який впливає на формування привабливого інвестиційного клімату, є збільшення покупної здатності населення на внутрішньому ринку [4, с. 14].

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи наукові дослідження українських та російських учених, можна визначити чинники, що впливають на формування інвестиційного клімату.

1. Організаційно-правові фактори: рівень управління інвестиційною діяльністю на рівні органів виконавчої влади, дієва законодавча база, дотримання законності всіма органами влади, прозора процедура реєстрації підприємств з іноземними інвестиціями, ефективна судова система.

На нашу думку, в Україні функції з управління інвестиційною діяльністю є розподіленими майже між всіма органами виконавчої влади, тобто діє децентралізована система прийняття рішень, де координуючим органом виступає одне з міністерств або комітет, який складається із представників різних міністерств, що займаються регулюванням відносин у сфері іноземного інвестування.

Управлінський фактор характеризується в нашій державі слабким розвитком корпоративного управління та низькою кваліфікацією менеджерів. Необхідно підвищити рівень професіональних управлінців за допомогою освітніх програм у ВНЗ та проведення спеціалізованих програм та семінарів по всій Україні.

2. Політичні чинники: стабільна політична ситуація в країні, рівень довіри суспільства до влади, розподіл функцій між органами влади і взаємозв'язок між центральними органами виконавчої влади та владою на місцях, регіональна політика. На жаль, сьогодні політичний фактор у нашій державі характеризується нестабільністю.

3. Економічні фактори: стан економіки країни, динаміка росту ВВП, розмір внутрішнього та зовнішнього боргів, рівень тіньової економіки. Економічний фактор повинен бути чи не найголовнішим в оцінці привабливості інвестиційного клімату. Причиною повільного розвитку України в цьому напрямі є те, що ведення бізнесу в Україні відрізняється від практики західних країн, так вважає В. Солдатенко [5, с. 64–71].

Прозорість приватизаційних процесів та їх законність також є невід'ємною складовою цього фактора. На нашу думку, необхідна державна економічна політика, яка сприятиме здійсненню всіх реформ, росту ВВП, розвитку всіх галузей виробництва та господарства.

4. Характеристика потенціалу країни – наявність трудових, земельних, енергетичних, науково-технічних ресурсів та інфраструктури. Тут можна зазначити, що Україна має велику кількість галузей для залучення інвестицій, але не має механізму реалізації державної інвестиційної політики та комплексної програми створення інвестиційного клімату. А.А. Мусіна для залучення інвестиційного капіталу пропонує застосувати аукціонний продаж або здавати в оренду іноземним інвесторам нерухоме майно та об'єкти незавершеного будівництва [6, с. 74–78].

5. Розвиток ринкової інфраструктури – наявність її складових елементів та їх налагоджена взаємодія, кількість та якість професіоналів, які працюють у цій галузі. Зокрема, фондовий ринок повинен сприяти активізації залучення і раціонального розміщення інвестицій, послідовному збільшенню капітальних вкладень, організації ефективної структури інвестицій у цінні папери.

6. Фінансовий чинник – доходність бюджету, кредитні механізми, розмір відсоткової ставки за кредитами, частка довгострокових кредитів, співпраця на рівні банків, сума вкладів на душу населення. На жаль, цей фактор характеризується досить слабкою банківською системою, високими відсотками за кредитами, малою кількістю іноземних банків. В. Матвієнко та П. Матвієнко вважають, що перш ніж дозволити іноземним банкам відкривати свої філії, необхідно вирішити таке питання, як досягнення європейського рівня монетизації економіки, зменшити частку позабанківського обігу грошей, сприяти концентрації українського банківського капіталу, розглядати великі банки як оплот економічної безпеки України, запровадити систему управління грошовими потоками в державі, сконцентрувавши їх у провідних банках, обмежити кількість іноземних банків [7, с. 87–91].

7. Соціально-культурний фактор – рівень забезпеченості населення, рівень соціальної напруги, житлові умови, рівень охорони здоров'я і медичного обслуговування, рівень злочинності, умови праці населення, соціальний захист населення, дотримання прав людини та громадянина, трудові ресурси. Для формування сприятливого соціально-культурного фактора необхідно формувати державний бюджет, який повністю мав би спрямовуватись на розвиток суспільства та забезпечення належного життєвого рівня населення. Наявність соціальних програм подолання безробіття, захист прав дітей, пенсійне забезпечення населення – це пріоритетні завдання держави.

8. Міжнародні відносини – міжнародний рейтинг країни, зовнішньоекономічні контакти, співпраця з міжнародними організаціями, дотримання норм і правил конвенцій та договорів. Сьогодні населення України загалом позитивно підтримує приватні інвестиції, негативно ставиться до допомоги міжнародних кредитних організацій через зростання суми зовнішнього боргу та коштів для його обслуговування.

9. Розвиток ринкової економіки – наявність вільної конкуренції, прозорість приватизаційних процесів, інфляція та її вплив на інвестиційну активність, рівень розвитку вільної конкуренції серед підприємств, наявність ринків збуту. Важливим фактором формування інвестиційного клімату є утворення «ринку продавця», де величина попиту на товар перевищує величину пропозиції.

10. Загальні умови господарювання – екологічна безпека, розвиток галузей матеріального виробництва, обсяги незавершеного будівництва, ступінь зносу основних виробничих фондів, розвиток будівельної бази.

11. Інноваційні технології – рівень застосування на підприємствах інновацій та новітніх технологій.

Українські вчені виділяють також глобально-економічні фактори як такі, що впливають не тільки на міжнародний інвестиційний процес, а й на інвестиційний клімат окремо взятої країни: розвиток міжнародної інвестиційної інфраструктури, стабільність світової валютної системи, рівень та стан розвитку інвестиційного та інших міжнародних факторних ринків, стан розвитку світової економіки [8, с. 178].

На жаль, сьогодні в Україні спостерігається відсутність системної державної політики щодо формування інвестиційного клімату, як наслідок – недостатньо обґрунтовані основні напрями інвестиційної політики. В умовах кризи центральні структури влади певною мірою втратили контроль над визначенням пріоритетних напрямів зосередження інвестицій в основних галузях і видах виробничої діяльності. На думку міжнародних аналітиків, однією з найбільших проблем економіки України є необхідність поліпшення діяльності суспільних інститутів. Рівень бюрократизму та урядового регулювання бізнесу в Україні бізнесмени вважають одним з найвищих у світі. Це обумовлює необхідність захисту прав власності та мінімізації ризиків у залученні коштів і стимулюванні інвестиційної діяльності в країні [9, с. 105]. Ще одним суттєвим недоліком інвестиційного клімату в Україні є надзвичайно високий рівень корупції. Вважається, що коли річний рівень ВВП на душу населення нижче 8 тис. доларів, то така держава не може бути не корумпованою. В Україні ж, за всіма підрахунками (враховуючи всі соціальні пільги та виплати), цей показник становить не більше 5 тис. доларів.

ІНВЕСТИЦІЇ, ІННОВАЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ

Крім того, фахівці і науковці, які переймаються проблемами інвестиційного клімату в Україні, пропонують залучати інформацію щодо ринку праці (наявність вільних трудових ресурсів, вікову структуру робочої сили, рівень професійної кваліфікації, наявність виробничої культури); розвитку інфраструктури (рівень розвитку транспортної, енергетичної, телекомунікаційної мережі, готельної, житлової мережі тощо як для виробничих, так і для споживчих потреб); інституційної системи країни (урегульованість відносин власності, розвиток ринкових інститутів, наявність інституцій з підтримки інвестицій, інформаційне забезпечення, розвиток підприємницької та правової культури бізнесу); зовнішньоекономічних відносин країни (динаміку і структуру імпортно-експортних операцій та джерел формування капіталу, участь у міжнародних організаціях та угодах); соціально-політичної ситуації в країні (рівень соціальної напруженості, послідовність державної політики, перспективи її подальшої динаміки) та існуючого правового поля (характеристики національного законодавства, спроможність держави до забезпечення виконання його вимог та наявність відповідної інфраструктури, рівень розвитку корупції, «тінізації» економіки).

Для оцінки інвестиційного клімату використовують такі узагальнюючі синтетичні показники: політична і фінансова стабільність; рівень загальноекономічного розвитку країни; рівень розвитку ринкової та інвестиційної інфраструктури; ємність внутрішнього ринку; вартість робочої сили; купівельна спроможність населення; рівень криміногенних, екологічних та інших ризиків.

Таким чином, комплекс факторів, що визначають інвестиційний клімат у країні, умовно можна поділити наступним чином (табл. 1) [10, с. 33–39]. Значущість кожного фактора в окремо взятій країні відрізняється залежно від рівня економічного розвитку, історичних та національних тенденцій.

Таблиця 1

Основні фактори впливу на інвестиційний клімат у країні

Ознака групування факторів	Види факторів впливу на інвестиційний клімат у країні
Інституційні фактори	внутрішня і зовнішня політична стабільність, національне законодавство загалом і політика держави щодо іноземних інвестицій, господарське і фінансове право, міцність державних інститутів, менталітет, ступінь державного втручання в економіку, культура
Економічні фактори	загальна характеристика економіки, ємність фондового ринку, характеристика банківської сфери, стабільність національної валюти, ринкова та інвестиційна інфраструктура, інформаційна відкритість і традиційність, податки і тарифи, вартість робочої сили, доступ до факторів виробництва
Соціально-психологічні фактори	соціальний рівень розвитку суспільства, рівень кваліфікаційної підготовки робочої сили, доступ до факторів виробництва

Висновки. Таким чином, створення сприятливого інвестиційного клімату залежить від дії низки факторів. Сьогодні в Україні інвестиційний клімат є несприятливим. Це означає, що Україна поки що не готова до жорсткої конкурентної боротьби за інвестиції на світових ринках капіталу і це безпосереднім чином позначається на розвитку економіки нашої країни.

До негативних рис інвестиційного клімату України відносять: низьку купівельну спроможність, недосконалість податкового, господарського та цивільного кодексів, нестабільність наявної нормативно-правової бази, нерегульованість корпоративних відносин, наявність тіньового сектора економіки, що робить неконкурентоспроможною продукцію офіційної економіки, відсутність чіткої та послідовної пріоритетної державної й регіональної політики, низький рівень капіталізації українських банків, який не дає змоги кредитувати ризиковані проекти і гальмує можливості реалізації венчурних проектів, високий рівень корумпованості в органах влади.

Оскільки інвестиційний клімат будь-якої країни визначається насамперед стабільністю її економічної та політичної ситуації, цілком зрозумілим є той факт, що Україну визнано однією з найризикованіших країн Східної Європи щодо вкладання інвестицій.

Однак незважаючи на вказані вище недоліки, які впливають на інвестиційний клімат та високий ризик інвестування в Україні, існують фактори, які приваблюють іноземних та вітчизняних інвесторів. Це можливість ефективного інвестування, низька ціна робочої сили, вигідне географічне положення, сприятливі кліматичні умови тощо. Саме тому в нашій державі потрібно розвивати ці позитивні фактори, які визначають її інвестиційну привабливість.

Сьогодні перед Україною постає завдання покращення її інвестиційного клімату, що приведе до активізації інвестиційної діяльності, а це можливо лише за рахунок розробки, формування та впровадження ефективної державної інвестиційної політики.

Якщо підсумовувати вищесказане, то можна зробити висновок, що державна інвестиційна політика повинна постійно реагувати на стан господарського середовища, постійно адаптуватися до змін, що відбуваються не тільки в країні, а й у всьому світі. Враховуючи загальні риси і відмінності в прямих і портфельних інвестиціях, держава повинна розробляти специфічні стимули для цих типів інвестицій, перш за все приділяючи увагу залученню прямих інвестицій, оскільки саме вони є найбільш переважаючими з погляду розвитку економіки. Державна політика із залучення інвестицій реалізується в основному через ухвалення законодавчих актів, які поліпшують інвестиційний клімат (зниження ризику за рахунок державних гарантій і підвищення

прибутковості за допомогою надання різних пільг). Особливу увагу слід приділяти підвищенню стабільності, передбачуваності і прозорості економіки.

Список використаних джерел:

1. Лазебник Л. Л. Інвестиційний клімат та економічна мотивація іноземного інвестування в Україні / Л. Л. Лазебник // Фінанси України. – 2010. – № 4. – С. 82–88.
2. Майорова Т. В. Залучення іноземних інвестицій в умовах глобалізації / Т. В. Майорова // Вісник КНЕУ імені В. Гетьмана. – 2011. – № 1. – С. 89–93.
3. Спасская Н. В. Инвестиционный климат в трансформационной экономике России: формирование, оценка улучшения : автореф. дис. канд. экон. наук: спец. 06 00.01. / Н. В. Спасская. – М., 2003. – 21 с.
4. Ледеяева С. В. Прямые иностранные инвестиции и формирование механизмов их привлечения в экономику России : автореф. дис. канд. экон. наук: спец. 08.00.01. / С. В. Ледеяева. – М., 2003. – 19 с.
5. Солдатенко В. Іноземне інвестування в розбудову економіки України / В. Солдатенко // Вісник Податкової служби України. – 2003. – №22. – С. 64–71.
6. Мусіна А. А. Іноземні інвестиції як фактор реформування економіки / А. А. Мусіна // Формування ринкових відносин в Україні. – 2002. – № 10. – С. 74–78.
7. Матвієнко В. Вплив іноземного капталу на інвестиційний клімат в Україні / В. Матвієнко, П. Матвієнко // Вісник НБУ. – 2003. – № 10. – С. 87–91.
8. Чубунов Є. В. Прямі іноземні інвестиції та чинники інвестиційного процесу [Електронний ресурс] / Є. В. Чубунов. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2007-1/Chubunov_107.htm
9. За оцінками компанії Enerdata, проведеними в розрізі 59 країн світу [Електронний ресурс] // Yearbook Statistical Energy Review 2010. – Режим доступу: <http://yearbook.enerdata.net>
10. Пітель Н. Я. Проблеми формування інвестиційного клімату України [Електронний ресурс] / Н. Я. Пітель // Бізнес-навігатор. – 2010. – №3 (20). – - Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/biznes/2010_3/2010/03/100315.pdf